

№ 6.

5. Чеботарьов Ю. Селянський рух на Україні в 1917 р. – К., 1940.
6. Рубач М.А. Очерки по истории революционного преобразования аграрных отношений на Украине в период проведения Октябрьской революции. – К., 1956.
7. Лях Р.Д. Розв'язання аграрного питання на Україні (1917–1923 рр.). – К.–Донецьк, 1975.
8. Хміль І.В. Боротьба селян України за здійснення Декрету про землю (жовтень–грудень 1917 р.) // Український історичний журнал. – 1971. – № 5.
9. Історія Української РСР.: У 8-ми т., 10 кн. – К., 1977. – Т. 5.
10. Турченко Ф.Г. Великий Октябрь и ликвидация эксплуататорских классов на Украине. – К.: Одесса, 1987.
11. Воронянський О.В. Економічна політика Центральної Ради: Автореф. дис ... канд. іст. наук. – Дніпропетровськ, 1995.
12. Ковальова Н.А. Аграрна політика українських національних урядів (1917 – 1921 рр.): Автореф. дис ... канд. іст. наук. – Дніпропетровськ, 1999.
13. Хорошун Б.І. Центральна Рада і селянство // Історія України: Маловідомі імена, події, факти. – К., 1999. – Вип. 5.
14. Кривошиї Г.Ф. Українське селянство в національно-демократичній революції 1917 – поч. 1918 років // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 1998. – Вип. 4.
15. Хміль І.В. Аграрна революція в Україні: березень 1917 р. – квітень 1918 р. – К., 2000.
16. Малик Я. Тоталітаризм в українському селі: Перша спроба впровадження (жовтень 1917 – березень 1918 рр.). – Львів, 1996.
17. Хміль І., Куташев І. Наростання селянського екстремізму в Україні (березень – жовтень 1917 р.) // Проблеми вивчення історії української революції 1917–1921 рр. – К., 2002.
18. Куташев І.В. Селянський рух в Україні (березень 1917 р. – квітень 1918 р.): Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 2003.
19. Петроградский Совет рабочих и солдатских депутатов в 1917 году: Протоколы, стенограммы и отчеты, резолюции и постановления общих собраний, собраний секций, заседаний Исполнительного комитета, Бюро Исполнительного комитета и фракций (27 февраля – 25 октября 1917 года). – М., 2002. – Т. 3.
20. Вестник Временного Правительства. – (Пг). – 1917. – 23 квітня.
21. Народна Воля. – 1917.
22. Рубач М.А. Аграрная революция на Украине в 1917 г. // Літопис революції. – 1928. – № 1.
23. Ковалевський М. Земельна справа // Народна Воля. – 1917. – 10, 21, 24, 29 червня; 6, 8, 21, 25 липня; 1 вересня.
24. Петроградский Совет рабочих и солдатских депутатов в 1917 году. – М., 2003. – Т. 4.
25. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (далі – ЦДАВОВУ). – Ф. 1412. – Оп. 1. – Спр. 5.
26. ЦДАВОВУ. – Ф. 1412. – Оп. 1. – Спр. 168.
27. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. В-2-х т. – К.: Наукова думка, 1996–1997.
28. Шаповал М. Революційний соціалізм на Україні. – Відень, 1921. – Кн. 1.
29. Яров С.В. Крестьянин как политик: Крестьянство Северо-Запада России в 1918 – 1919 гг.: политическое мышление и массовый протест. – С.Пб., 1999.
30. Чикаленко С. Щоденник (1907 – 1917). – К., 2004. – Т. 1.
31. Левин М. Социальные аспекты гражданской войны в России // Советское общество: возникновение, развитие, исторический финал: В 2-х т. – М., 1997. – Т. 1.
32. Рибак І.К. Селянська взаємодопомога в Україні (1921–1932 рр.). – К., 1999.
33. Витанович І. Аграрна політика українських урядів років революції й визволення змагань (1917–20) // Український історик. – 1967. – № 3-4.

В.С. Лозовий

СТАВЛЕННЯ СЕЛЯН ДО СПЛАТИ ПОДАТКІВ У ПЕРІОД ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (1917–1918 рр.)

У системі взаємин держави з селянством важливе місце належить оподаткуванню. Будівництво демократичного ладу в Росії після Лютневої революції вивело питання про оподаткування селянства на рівень державної політики, одним із завдань якої було забезпечення діяльності державних та суспільних інституцій в країні.

У даній статті виокремлено проблему ставлення селянства до виплати податків після Лютневої революції 1917р. Відтак мета публікації – прослідкувати взаємозв'язок хліборобських світоглядних стереотипів щодо функціонування фіскальної системи та постреволуційних суспільних процесів, з'ясувати чинники, які призвели до кризових явищ у податковій сфері. Об'єкт вивчення – податкові платежі селян за Тимчасового уряду, Центральної Ради, предмет – ставлення селян до сплати податків. Радянські історики висвітлювали зазначену проблему в контексті податкової політики радянської влади на селі в добу революції 1917–1920 рр. [1]. Однак тема ставлення селянства до функціонування податкової системи в період Тимчасового уряду та Центральної Ради поки що спеціально не досліджувалася.

У становій системі Російської імперії основний податковий тягар припадав на селян – найчисленнішою і найбільш безправною верстви населення. Сплата селянством податків та виконання повинностей забезпечувало життєдіяльність величезної державної машини. Досить часто загальний прибуток із селянського поля не міг дати суми, необхідної для сплати. Державні, земські та інші податки обтяжували селянські господарства, гальмуючи їхній розвиток, часом доводячи до банкрутства. Царська адміністрація досить жорстко стягувала з селян недоплати та заборгованості, змушуючи останніх продавати худобу та інше майно [2, 73]. Крім „прямих” податків, існували „непрямі”, які „з'їдали” значні кошти селянських бюджетів. Також хліборобів обурювала непропорційність та несправедливість обкладання податками селянських та поміщицьких земель. Моральна категорія „справедливості”, яка часто ототожнювалася з „рівністю” та „рівноправністю”, мала велике значення для селянської свідомості.

Значні кошти, зібрані з селян, в село фактично не поверталися. Селяни майже не бачили позитивних наслідків для себе від зібраних податків. Навпаки, вони вважали, що за їхній рахунок утримується влада, тобто величезний бюрократично-репресивний апарат, робота якого спрямована проти них. Навіть на місцях більшість зібраних податкових коштів йшла на утримання адміністративних органів. Так, у 1905р. не більше 15 % волосних податків відраховувалося на селянські громадські потреби, а всі інші – на оплату діяльності волосного управління [3, 23]. Причому послугами місцевої інфраструктури користувалися всі мешканці волості, а податки сплачували лише селяни. Однією з основних причин свого скрутного матеріального становища широкий загал селянства вважав великі розміри податків. Дослідники констатували, що „селянин звик все виводити з виплати

повинностей” [4, 658]. Тому зрозуміло, що на другому місці після вирішення земельного питання, у селян стояла вимога справедливого оподаткування. Податки асоціювалися у народу з визиском, несправедливістю, репресіями державного апарату.

Після Лютневої революції припинив існування царат, докорінно змінилася політико-адміністративна система країни. У Росії влада перейшла до рук Тимчасового уряду, в Україні національно-визвольний рух очолила Центральна Рада. Гасло „Земля і Воля!” заволоділо свідомістю селян. Для них революція була передусім вирішенням аграрного питання, адже хліборобу важливо мати таку кількість землі, щоб виробляти достатньо сільськогосподарської продукції для задоволення споживчих потреб сім’ї і щоб значна частка цієї продукції не була відчужена через податки. Поняття „воли”, у розумінні селян, мало не лише політичний, але й економічний вимір. Воно виражало прагнення позбавитися експлуатації поміщиків, гніту бюрократії, репресій поліції: „Це була воля до звільнення від усіх державних тяг та податків, зборів, воля від поліцейського режиму, який був апаратом економічної кабали селянства” [5, 186].

Майже відразу почалися політичні спекуляції на темі податків. Її намагалися використати контрреволюціонери для підбурення селян проти нового ладу. У березні 1917р. прихильник старого режиму, священник с. Немічена на Поділлі, знаючи ментальні стереотипи хліборобів, їхнє неприйняття фіскальної системи, казав: „Тепер вам дуже важко буде жити, з вас будуть брати більше податків” [6, 1]. Однак селяни не піддалися на цю пропаганду і на сході ухвалили вирок про усунення священника з села.

Лютий 1917 р. переглянув суспільні цінності широкого загалу, дав поштовх розвитку масової демократії. За умов свободи селяни обирали органи самоврядування – громадські комітети. У свідомості домінувала ідея народовладдя. Останнє селянам бачилося передусім як самоврядування сільських громад через сход. Про існування інших рівнів влади вони задумувалися мало. Селяни не розуміли навіщо збирати податки на утримання управлінського апарату, якщо „старий лад” розвалився і його представників усунуто. Вже у квітні 1917 р. починають надходити численні сигнали з регіонів про недостатність податкових сум. Старости сіл доповідали, що селяни гальмують сплату податків, пояснюючи це тим, що тепер, після революції, скасовані посади волосних старшин, писарів та інших посадовців, а тому „нікому і нізащо сплачувати” [7, 11]. У села відряджували членів волосних комітетів, інших органів влади, щоб пояснювати селянам питання, пов’язані зі сплатою податків.

Селяни, які раніш вважали, що навіть власний адміністративний апарат обходиться їм дорого, намагалися здешевити його утримання. Мошенський волосний сход Чернігівської губернії зменшив обсяг збирання коштів на платню службовцям волосного правління. Водночас ухвалено, що всі державні та мирські збори безумовно повинні виконуватися [8, 39].

У квітні 1917р. бачучи, що у податковій сфері нічого не змінилося, селяни, керовані здебільшого есерами, брали ініціативу в свої руки, щоб встановити соціальну справедливість. Так, сход с. Орловки Бердянського повіту Таврійської губернії одногосло

ухвалив постанову про скасування опосередкованих податків та запровадження прогресивного прибуткового податку [9, 30-31].

З метою отримання додаткових коштів для місцевих потреб та нівелювання поміщицьких податкових привілеїв, селянські комітети самі почали запроваджувати нові податки на місцях. Тимчасовий уряд, регіональні органи влади просили волосні комітети утриматися від накладання нових місцевих податків [10, 188]. Проте селяни були впевнені у справедливості, а отже й законності своїх дій. На засіданні Вовчанського повітового громадського комітету на Харківщині, заслухавши урядову телеграму про антизаконність обкладання волосними комітетами поміщицьких земель, ухвалено постанову: вважати таке оподаткування повністю законним та доцільним актом „в смислі справедливого розподілу” [11].

Серйозну колізію у податковій сфері спровокували взаємини „селяни-земства”. Ще за царату хлібороби негативно ставилися до цих самоврядувань через засилля у них поміщиків і стягнення з селян земських податків. Після революції окремі земства розгорнули бурхливу діяльність і відповідно збільшили видатки, що викликало обурення селян. На зборах Ярмолинського громадського комітету на Поділлі при обговоренні справи сплати податків констатовано, що села відмовляються від повітових земських податків через їхнє значне збільшення у порівнянні з попереднім роком. Присутнім на зборах пояснювали, що до збільшення платежів спричинила дорожнеча. Відтак збори винесли постанову: переглянути волосний кошторис і притягнути іншу частину власників (поміщиків, торгівців) до рівномірного оподаткування на волосні потреби. Згаданий комітет ухвалив „прислухатися до голосу громадян-селян” і щоб проекти кошторисів повітового земства представлялися волосним та сільським комітетам на затвердження і щоб населення довідалося, чим викликано збільшення повітових земських податків та про доцільність видатків [12, 11,41 зв.].

Селянські організації піднімали питання рівності прав та обов’язків різних станів, встановлення загального та прогресивного оподаткування. У „Земській платформі”, ухваленій Харківською повітовою Радою селянських депутатів до виборів у земські органи, ставилася вимога, щоб оподаткування поширювалося на всіх мешканців волосного земства рівномірно, щоб у кого більше землі, ті сплачували більше, а також платили податки „і від інших занять” [13]. Селяни Літинщини Подільської губернії запитували, чи належить до виборів у нові земства оподатковувати лише селянські господарства, чи також торгово-промислові підприємства та церковні землі. Майбутній перехід на баланс волосних земств шкід, лікарень, доріг тощо, а у зв’язку з цим збільшення податків, „страшили” селян” [14]. У їхній свідомості земства та податки були взаємопов’язані, тому селяни виступали як проти перших, так і проти других, заявляючи, що земство „з нас тільки податки бере, а нам нічого не дає, то ж не треба і податки платити” [15]. Тобто, селяни висловлювалися проти функціонування самоврядувань, проти органів адміністративно-господарського регулювання місцевого життя, вважаючи їхню діяльність для себе

не корисною. Це був шлях до анархії, яка надалі поширилася Україною.

Уже в травні 1917 р. було зафіксовано „досить різке пониження” надходжень податкових коштів з селянських господарств. Владні структури зазначали, що це загрожує господарському життю країни, погано позначиться на новому порядку в Росії [16, 16]. Фельштинський волосний виконавчий комітет на Поділлі констатував, що багато селян ухиляється від сплати податків під приводом нібито „оголошених свобод від внесення коштів” [17, 36,45]. 13 сіл волості відмовилося вносити платежі. Спроби переконати селян, здійснені головою виконавчого комітету та представником Проскурівської Ради робітничих та солдатських депутатів, були марними.

Міністерство фінансів вказувало органам регіональної влади, що податків селяни сплачують менше ніж раніш, а грошей у них є багато, відтак потрібно правильно організувати збір коштів. Волосним виконавчим комітетам давалася вказівка нагадати населенню про його патріотичний обов’язок, щоб воно заплатило податки [10, 370]. Однак заклики до селянської свідомості мали незначні наслідки.

Липовецький повітовий комісар на Київщині наказував волосним управам якнайшвидше вжити заходів, щодо збору податків, оскільки, згідно положення Тимчасового уряду, це входить в коло їхніх обов’язків. За бездіяльність волосні адміністрації будуть притягуватися до відповідальності. Однак волосні управи, обрані селянами і повністю залежні від них, здебільшого не реагували. Відтак вимальовувалася невтішна картина. Податковий інспектор Липовецького повіту у серпні 1917 р. констатував у всіх 10 волостях своєї дільниці слабе надходження податків. З 12 сіл Конало-Попівської волості 10 сіл „не внесли ні копійки, ні державних поземельних, ні земських зборів” [16, 15,27-28]. Постійні нагадування податкових органів волосним управам залишалися без відповіді. Типовими були такі повідомлення газет: незважаючи на відозви та пояснення селяни Хотомлянської волості на Харківщині не внесли земських та державних податків.

Центральна Рада, яка боролася за державність України у формі автономії, також переймалася проблемою податків. Її діячі намагалися знайти формулу оподаткування, найбільш адекватну селянському світосприйняттю. На сесії Ради 27 червня 1917р. відбулися дебати про оподаткування населення. Селянин Д. Пилипенко зауважив: „Коли сказати на селі, що кожну сім’ю обкласти, то це викличе велике незадоволення, коли брати податок з десятини, то всі охоче згодяться” [18]. Зазначалося, що термін „посімейний” нагадує селянам неприємний для них „подушний” податок, з котрим асоціювалася кріпаччина.

У протиукраїнській агітації активно використовувався народний „антиподатковий” стереотип. На Волині селянам ловодили, нібито „українці”, прийшовши до влади, змусять їх платити податки „австріякам та євреям” [19].

Оскільки навесні-влітку 1917р. через вдалу пропаганду українських національних партій у свідомості народних мас Центральна Рада тісно пов’язувалася з автономією України, а автономія з вирішенням аграрної проблеми, селяни на своїх форумах висловлювали підтримку цьому органу і

навіть ухвалювали постанови „обкласти селян податком 10 копійок з десятини” [20]. Селянські делегати запитували українських діячів, чи не можна всі податки сплачувати Центральній Раді, що, з огляду на хліборобську ментальність, було значним проявом довіри.

Все ж рівень надходжень податкових коштів у державні та земські структури був дуже низьким. 22 серпня 1917 р. виконавчий комітет Кузьминської волості на Поділлі доповідав Проскурівському повітовому комітету, що громадяни 6 сіл волості категорично відмовилися вносити державні, земські, страхові та волосні мирські кошти, мотивуючи це тим, що тепер не повинно бути „ніяких стягнень платежів”, а по інших селах практикується лише добровільна сплата податків [21, 68,71,79]. На Вінниччині повіткомісар вимагав від волосних адміністрацій вжити енергійних заходів щодо стягнення податків. Він зауважував, що добрий урожай та добрі заробітки загально забезпечують платоспроможність населення. Відтак ненадходження податків пояснювалося недбалістю ставлення місцевих виконавчих органів до своїх обов’язків. Застерігалось, що у випадку подальшого ненадходження коштів закриються школи, лікарні, інші земські установи. Рекомендувалося обговорити це питання на засіданнях волосних виконавчих комітетів та звернутися з відозвою до населення. Однак селяни Вінниччини не реагували на заклики. Надалі по селах розсилалася вимога волосним управам вжити усіх заходів, щоб протягом 7 днів забезпечити надходження податків [22, 126,143].

У деяких регіонах влада робила спроби стягнути суму несплачених податків, вираховуючи її при виплатах селянам та землевласникам за зданий ними державі хліб [23, 3].

Зважаючи на загрозиливе становище у фінансовій сфері 25 вересня 1917р. Генеральний Секретаріат розповсюдив циркуляр, у якому зазначив потребу вжиття дієвих заходів „до нормального внесення селянами земських та казенних податків” [16, 43,82-83]. У сільській місцевості поширювалися відозви та накази місцевих адміністративних структур, які у досить жорстких виразах вимагали „вжити самих суворих заходів до стягнення” податків. Однак селянство бачило неспроможність влади підкріпити свої „жорсткі” заяви реальною силою примусу, а тому ігнорувало їх.

Вінницька повітова земська управа 30 листопада 1917 р. ухвалила резолюцію, якою запропонувала волосним управам розпочати діяльність щодо найшвидшого стягнення податків із усіх класів населення. Однак, незважаючи на неодноразові звернення, селянство відмовлялося вносити платежі. Серед селян розповсюджувалися чутки, що „виплату податків припинено”, хоча владні структури пояснювали, що це не відповідає дійсності. Начальник Вінницької повітової міліції констатував, що становище з коштами критичне і наказував правоохоронцям при небажанні добровільної сплати, вживати заходів примусового стягнення, аж до продажу майна [24, 54].

Після утворення Української Народної Республіки перед урядом впритул постала проблема фінансового забезпечення діяльності адміністративних та господарських органів. 1 грудня 1917 р., реагуючи на гостру фінансову кризу, Генеральний Секретаріат

УНР опублікував відозву „Про внесення податків”. Закликалося не затримувати виплати податків у час, коли будеться державне життя та заводиться новий лад. Уряд намагався нагиснути на найбільчюшу селянську проблему – аграрну. Наголошувалося, що той не може мати земельне господарство, хто не хоче виплачувати податки з землі на державні та земські потреби [25]. Відозву розповсюджували серед широкого загалу і пояснювали, що зараз стоїть велике завдання налагодження державного апарату, задоволення потреб держави та населення. Для цього потрібні гроші, тому слід вносити всі податки, які підуть на „потреби самого народу” [26, 4]. Волосні структури по декілька разів зверталися до населення з приводу сплати податків. 17 грудня Перші земські збори Яришівської волості на Поділлі ухвалили скликати сільські сходи і вказати селянству на наслідки невиконання податків [27, 9]. Іноді селяни на сходах заявляли, що через непевність становища не треба сплачувати податки: „Скінчиться війна, тоді будем платити” [28]. Хліборобам пояснювали, якщо вони не дадуть кошти, настане розруха, оскільки на ці гроші утримуються школи, лікарні, установи, отримують допомогу солдатки тощо. Селянам давали зрозуміти, якщо не буде коштів, службовці покинуть роботу, зачиняться земські установи, котрі працюють для потреб народу. Пиківська волосна земська управа на Поділлі звернулася до селянства з відозвою: якщо до 1 березня 1918 р. не будуть внесені податки, вона припиняє відносини з тими селами, „які не бажають виконати свій громадянський обов’язок, не бажають закріпити здобуту свободу”. Зазначалося, що управа не буде захищати інтереси тих громадян, які гублять народну справу. Управа закликала селян внести податки, котрі використовуються лише на користь громадянства, а не на інші цілі, як думає багато селян і тому платити не бажає. Однак лише окремі села Пиківської волості ухвалювали на сходах вирок про зобов’язання внести всі кошти і вжиття заходів примусу до неплатників. Врешті тільки 4 села волості повністю сплатили податки [24, 1,4,6,48,49,56,57,65].

Таким чином, у період Тимчасового уряду та Центральної Ради у податковій системі спостерігаються кризові явища. Це можна пояснити загальною налаштованістю селян проти сплати податків, оскільки останні асоціювалися у них з несправедливістю, визиском та репресіями. Відтак стан свободи, волі, який селяни відчували після лютого 1917 р., пов’язувався ними з свободою від експлуатації та насильства, а отже від податків. За умов ослаблення влади і втрати нею сили примусу, це призвело до ігнорування селянством податкових виплат, що поставило під загрозу функціонування державних та суспільних інституцій.

4. Веселовский Б. *История земства*. – С.Пб., 1911. – Т. 3.
5. Дубровский С.М. *Очерки русской революции*. – М, 1923. – Вып. 1: *Сельское хозяйство*
6. *Центральный державный архив вищих органів влади та управління України (оалі – ЦДАВО України)*. – Ф. 1116. – Оп. 1. – Спр. 13
7. ЦДАВО України. – Ф. 1116 – Оп. 1. – Спр. 15.
8. ЦДАВО України. – Ф. 1934. – Оп. 1. – Спр. 3.
9. ЦДАВО України. – Ф. 2043. – Оп. 1. – Спр. 7.
10. ЦДАВО України. – Ф. 1116. – Оп. 1. – Спр. 7.
11. *Харьковский вестник*. – 1917. – 29 июля (№ 11).
12. ЦДАВО України. – Ф. 1116. – Оп. 1. – Спр. 20.
13. *Харьковский вестник*. – 1917. – 30 июля (№ 12).
14. *Харьковский вестник*. – 1917. – 8 сентября (№ 43).
15. *Вестник Литинского уездного исполнительного комитета*. – 1917. – 19 мая (№ 2).
16. ЦДАВО України. – Ф. 1677. – Оп. 1. – Спр. 3.
17. ЦДАВО України. – Ф. 1116. – Оп. 1. – Спр. 16.
18. *Вісти з Української Центральної Ради*. – 1917. – вересень (№ 15-16).
19. *Громадянин*. – 1917. – 23 вересня (Ч. 15-16).
20. *Вісти з Української Центральної Ради*. – 1917. – серпень (№ 14).
21. ЦДАВО України. – Ф. 1116. – Оп. 1. – Спр. 22.
22. ЦДАВО України. – Ф. 1385. – Оп. 1. – Спр. 5.
23. *Державний архів Хмельницької області*. – Ф. 233. – Оп. 1. – Спр. 2858.
24. ЦДАВО України. – Ф. 1385. – Оп. 1. – Спр. 24.
25. *Київські губернiальні вісти*. – 1917. – 7 грудня (№ 39)
26. ЦДАВО України. – Ф. 1646. – Оп. 1. – Спр. 15.
27. ЦДАВО України. – Ф. 1539. – Оп. 1. – Спр. 4.
28. *Громадянин*. – 1917. – 28 грудня (Ч. 23-24).

Д. П. Красносілецький

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ КОМІТЕТ: ЕТИМОЛОГІЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Проблема вивчення селянського повстанського руху в Україні сьогодні у всій своїй складності залишається малодослідженою в сучасній українській історіографії. Розкриття цього питання тісно пов’язано із діяльністю керівних органів антибільшовицького руху. Більшість дослідників уникали їх аналізу. Праці науковців О. Кучера [10, 10], В. Сідака [11], В. Плюща [15], М. Пономаренка [2], Ю. Кульчицького [4] та інших зводилися до фрагментарного висвітлення деяких аспектів діяльності Всеукраїнського центрального повстанського комітету. Проаналізувати це явище спробували І. Срібняк [9] та П. Стегній [18]. Проте, їхні дослідження мали описовий характер, із залученням недостатньої кількості джерел, більшість з яких містила чимало суперечливих, заплутаних, сфальсифікованих фактів. Через це всебічного й ґрунтовного висвітлення окресленої теми у сучасній історичній науці не відбулося.

Автор статті ставить за мету з’ясувати етимологію та діяльність Всеукраїнського центрального повстанського комітету. Об’єкт вивчення – Всеукраїнський центральний повстанський комітет, предмет – етимологія та діяльність.

Суперечливі відомості про Центральний повстанський комітет з’явилися ще в 1919 р. Зокрема, у газеті „Трудова громада” від 18 липня 1919 р. вказувалася його назва „Центральний повстанський Революційний комітет”, а від 26 липня того ж року – „Центральний повстанський комітет”. У політичних колах Києва ніхто не знав повної назви, а тим більше місцезнаходження цього органу [22, 109]. Насправді,

1. Вайнштейн А.Л. *Обложение и платежи крестьянства в дореволюционное и революционное время*. – М, 1924; Залесский М.Я. *Налоговая политика Советского государства в деревне*. – М, 1940; Данилов В.П. *Советская налоговая политика в доколхозной деревне // Октябрь и советское крестьянство*. – М, 1977; Соколов Н.Г. *Налоговая политика в деревне в первые годы Советской власти (1917–1920 гг.) // Исторические записки*. – М, 1986. – Т. 113.
2. *Судьбы российского крестьянства / За ред. Ю.Н. Афанасьева*. – М, 1996.
3. Михайлова В.И. *Рост классового самосознания украинского крестьянства в первой русской революции*. – Днепропетровск, 1983.